

O'ZBEKISTONDA PROTEKSIONIZM SIYOSATI. UNING AFZALLIKLARI VA KAMCHILIKLARI

Jonibek Kumakov

*Toshkent Davlat Iqtisodiyot
Universiteti, Iqtisodiyot
fakulteti, I-92 guruh talabasi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada proteksionizm siyosatining respublikamiz iqtisodiyotiga ta'siri va zarurati ko'rib chiqilgan hamda uning afzalliklari va kamchiliklari o'rganilib fikr va mulohazalar beriladi.

Kalit so'zlar: proteksionizm, iqtisodiyot, iqtisodiy siyosat, inflyatsiya, bojxona siyosati

Abstract: This article examines the impact and necessity of protectionist policies on the economy of our republic, examines its advantages and disadvantages, and provides opinions and comments.

Keywords: protectionism, economy, economic policy, inflation, customs policy

Абстрактный: В данной статье рассматривается влияние и необходимость политики протекционизма на экономику нашей республики, рассматриваются ее преимущества и недостатки, приводятся мнения и комментарии.

Ключевые слова: протекционизм, экономика, экономическая политика, инфляция, таможенная политика.

Kirish

Ko'plab rivojlanayotgan davlatlar singari O'zbekistonda ham ichki bozorni himoya qilish, inflyatsiyani jilovlash, davlatdan chiqib ketadigan valyuta oqimini cheklash maqsadida proteksionizm siyosatidan foydalanadi. Tashqi ishlab chiqaruvchilar ichki bozordagi ulushini muqobil holatga keltirish uchun uchun tarif va notarif usullari hamda davlat xaridlaridan foydalaniladi. Tarif usullari bojxona bojarini qo'llashda o'z aksini topadi. Ya'ni, tashqi ta'minotchilar yoki chetdan importni amalga oshiradigan ichki tadbirkorlarning respublikamizga olib kirayotgan tovar va xizmatlariga yuqori bojxona stavkalarini qo'llash bo'lishi mumkin. Notarif usullari esa kirib kelayotgan tovar va xizmatlarning hajm jihatdan cheklash, sifat nazoratini o'rnatish, standartlashtirish tizimi kabilarni qo'llash bo'lishi mumkin. Davlat xaridlari esa ichki ishlab chiqaruvchilarning xarajatlarini kamaytirish, daromadlarini oshirish maqsadida ular tomonidan ishlab chiqarilgan tovarlarga davlat buyurtmalarini berish, davlat xaridlarini amalga oshirish orqali bo'lishi mumkin.

Lekin proteksionizm ichki bozorda raqobatning susayishi, iqtisodiyotning rivojlanishda sustlashuvi, zamonaviy innovatsiyalardan foydalanish darajasining pasayishi, ichki bozorda ishlab chiqariladigan tovar va xizmatlarning sifat jihatdan jahon standartlaridan ortda qolishi, chet el investitsiyalari oqimining cheklanishi kabi oqibatlarga olib kelishi mumkin. Albatta, proteksionizm rivojlanayotgan mamlakatlar uchun yaxshi bo'lishi mumkin, lekin bu abadiy davom etishi mumkin emas. Buning oqibatlari o'nglab bo'lmas holatga kelib qolishidan oldin, oldi olinishi zarur. Bunday chora-tadbirlar misolida O'zbekistonni Jahon Savdo Tashkilotiga a'zo bo'lishda odim qadamlar qo'yayotganini ko'rishimiz mumkin. Quyida yuqorida keltirilgan holatlarni atroflicha ko'rib chiqamiz.

O'zbekiston va globallashuv: proteksionizm nimasi bilan xavfli?

O'zbekistonda olib borilayotgan jiddiy iqtisodiy islohotlarga qaramasdan, ko'plab mahalliy korxonalar hamon xalqaro bozorlarda raqobatga kirisha olishga qodir emas.¹

— Birinchidan, O'zbekiston bozori mamlakatning o'zi singari yetarli tarzda kichik. Shu sababli Xitoy, Hindiston va Rossiya kabi gigantlar bilan solishtirganda O'zbekistonda muhim bir nuans bor — har qanday narsani ishlab chiqarishni miqyoslashtirish juda murakkab. Ikkinchidan, texnologik rivojlanish nuqtayi nazaridan mamlakat qoloqlar safida, shu sababli yopiq bo'lish — juda xavfli. Chunki mamlakat ichida mahsulotlarni raqobatbardosh qiluvchi ustunliklar yo'q.²

Proteksionizm: O'zbekiston uchun kerakmi?

Erkin savdo iqtisodchilar tomonidan eng ko'p qo'llab-quvvatlanadigan yondashuv bo'lishiga qaramay, davlatlarning barchasiga birdek mos keladigan tashqi savdo siyosati mavjud emas. Jahon savdo tashkiloti tashkil bo'lganidan so'ng tarif va kvotalar orqali tashqi savdo operatsiyalarini nazorat qilish imkoniyatlari cheklangan bo'lsa-da, ularning o'rniga murakkab himoya usullari ishlab chiqildi.

Masalan, standartlashtirish, sertifikatlash, antidemping va antisubsidiyalash kabi ichki bozorni himoyalashning yangi usullari qo'llanila boshlandi. Shu sababli **taraqqiy etayotgan davlatlarning iqtisodiy siyosatlari betakror, umumqabul qilingan nazariy qarashlarga mos kelmasligi va ba'zi hollarda hatto qarama-qarshi ham bo'lishi mumkin.**

Proteksionistik siyosat amalga oshirilayotganda «yutuvchi taraflarning foydasi yutqizuvchi taraflarning zararidan ko'p va shu bilan jamiyat uchun nafli», degan qarash bilan proteksionistik siyosatni oqlab bo'lmaydi.

¹ <https://kun.uz/news/2020/11/10/ozbekiston-va-globallashuv-proteksionizm-siyosati-nimasi-bilan-xavfli>

² <https://kun.uz/news/2020/11/10/ozbekiston-va-globallashuv-proteksionizm-siyosati-nimasi-bilan-xavfli>

Birinchi navbatda davlat tomonidan yutuvchilar foydasi hisobiga yutqizuvchilar zararini qoplash mexanizmlarining joriy etilishi orqali proteksionistik siyosatning amalga oshirilishini asoslash mumkin bo'ladi.³

Xulosa

O'zbekiston, ko'plab rivojlanayotgan davlatlar singari, mahalliy sanoatni xalqaro raqobatdan himoya qilish uchun proteksionistik siyosatni qo'llagan. Ushbu siyosatlar qisqa muddatli foyda keltirishi mumkin bo'lsa-da, ular uzoq muddatli iqtisodiy o'sish va rivojlanishga to'sqinlik qilishi mumkin. Ushbu maqola O'zbekistonda proteksionizmning afzalliklari va kamchiliklarini o'rganadi.

Proteksionizmning afzalliklari:

Bozorga yangi kirib kelgan ishlab chiqaruvchilarni himoya qilish: Proteksionistik chora-tadbirlar yangi paydo bo'lgan sanoatni xorijiy raqobatdan himoya qilish orqali rivojlanishiga yordam beradi. Bu ularga tajriba orttirish, miqyosda iqtisodga erishish va vaqt o'tishi bilan raqobatbardosh bo'lish imkonini beradi.

Mahalliy ish o'rinlarini yaratish: Mahalliy sanoatni himoya qilish orqali proteksionistik siyosat ish o'rinlarini yaratishga va ishsizlik darajasini pasaytirishga yordam beradi.

Savdo taqchilligini kamaytirish: Proteksionistik choralar importni kamaytirishi va shu bilan mamlakatning savdo kamomadini kamaytirishi mumkin.

Milliy xavfsizlik bilan bog'liq muammolar: Mudofaa yoki qishloq xo'jaligi kabi ayrim tarmoqlarda proteksionizm xorijiy etkazib beruvchilarga bo'lgan ishonchni kamaytirish orqali milliy xavfsizlikni ta'minlash uchun ishlatilishi mumkin.

Proteksionizmning kamchiliklari:

Iste'molchilar uchun yuqori narxlar: proteksionistik choralar iste'molchilar uchun narxlarning oshishiga olib kelishi mumkin, chunki mahalliy ishlab chiqaruvchilar xarajatlarni kamaytirish va sifatni yaxshilash uchun kamroq rag'batga ega bo'lishi mumkin.

Iqtisodiy samaradorlikning pasayishi: proteksionizm raqobatni kamaytirish orqali innovatsiyalar va samaradorlikni bo'g'ishi mumkin. Bu kamroq dinamik va kam samarali iqtisodiyotga olib kelishi mumkin.

Savdo hamkorlaridan o'ch olish: Proteksionistik choralar savdo hamkorlaridan qasos olishga olib kelishi mumkin, bu esa savdo urushlariga olib kelishi va global iqtisodiyotga zarar etkazishi mumkin.

Chet el texnologiyalari va ekspertizalariga kirishning cheklanganligi: Proteksionizm ilg'or iqtisodlardan texnologiya va tajribani uzatishga to'sqinlik qilishi, texnologik taraqqiyot potentsialini cheklashi mumkin.

³ <https://www.gazeta.uz/oz/2019/07/12/protektionizm/>

Proteksionizm qisqa muddatli foyda keltirishi mumkin bo'lsa-da, bu daromadlarni potentsial uzoq muddatli xarajatlar bilan muvozanatlash juda muhimdir. O'zbekiston har bir sohaning o'ziga xos sharoitlarini sinchiklab ko'rib chiqishi va savdo siyosatiga nozik yondashuvni qo'llashi kerak. Ko'proq ochiq va erkinlashtirilgan savdo rejimi iqtisodiy o'sishni, innovatsiyalarni va yuqori turmush darajasini oshirishi mumkin.

O'zbekiston uchun ichki sanoatni himoya qilish va xalqaro savdoni rivojlantirish o'rtasida muvozanatni saqlash juda muhim. Proteksionistik chora-tadbirlarning xarajatlari va foydasini sinchkovlik bilan ko'rib chiqish orqali mamlakat uzoq muddatli iqtisodiy rivojlanishiga hissa qo'shadigan asosli qarorlar qabul qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. <https://kun.uz/news/2020/11/10/ozbekiston-va-globallashuv-proteksionizm-siyosati-nimasi-bilan-xavfli>
2. <https://www.gazeta.uz/oz/2019/07/12/protektionizm/>